

به نام خدا

ارزیابی مدیریت کلاسی از منظر توجه به مهارت های اجتماعی در مدارس ابتدایی

مؤلف :

فرخ لقاء درکيا

انتشارات سایه نخل

(با همکاری سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: درکيا، فرخ لقاء، ۱۳۷۰-
عنوان و نام پديدآور: ارزيابي مديريت کلاسي از منظر توجه به مهارت هاي اجتماعي در مدارس ابتدائي /
مؤلف فرخ لقاء درکيا.
مشخصات نشر: انتشارات سايه نخل، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهري: ۱۲۳ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۱۲۱۸-۴-۹-۹
وضعيت فهرست نويسي: فييا
يادداشت: کتابنامه: ص ۱۲۳ - ۱۰۶.
موضوع: ارزيابي مديريت کلاسي - مهارت هاي اجتماعي - مدارس ابتدائي
رده بندي کنگره: PIR۸۳۳۶
رده بندي ديويي: ۸۱۶/۶۶
شماره کتابشناسي ملي: ۹۳۸۸۶۳۶
اطلاعات رکورد کتابشناسي: فييا

نام کتاب: ارزيابي مديريت کلاسي از منظر توجه به مهارت هاي اجتماعي در مدارس ابتدائي

مؤلف: فرخ لقاء درکيا

ناشر: انتشارات سايه نخل

صفحه آرايي، تنظيم و طرح جلد: پروانه مهاجر

تيراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲

چاپ: زبرجد

قيمت: ۱۱۲۰۰۰ تومان

فروش نسخه الكترونيكي - کتاب رسان:

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۱۲۱۸-۴-۹-۹

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

۵	فصل اول
۵	کلیات
۶	مقدمه
۸	بیان ارزیابی مدیریت کلاسی
۱۱	اهمیت و ضرورت مدیریت کلاسی در آموزش و پرورش
۱۴	اهداف ویژه مدیریت کلاسی
۱۵	تعاریف نظری
۱۹	فصل دوم
۱۹	مبانی نظری
۲۰	مقدمه
۲۰	تعریف مدیریت
۲۱	تعریف مدیریت کلاس
۲۲	اهمیت و ضرورت مدیریت و انضباط کلاس
۲۳	عوامل موثر بر مدیریت کلاس
۲۷	محیط کلاس درس
۲۸	مؤلفه های مدیریت کلاس داری
۳۰	مدیریت کلاس و ویژگیهای معلم
۳۴	مهارتهای مدیریت کلاس
۳۷	معلم به عنوان مدیر کلاس درس
۴۸	سنجش و آموزش مهارتهای اجتماعی
۵۰	تعاریف مهارتهای اجتماعی
۵۱	اهمیت مهارتهای اجتماعی
۵۳	نمونه هایی از مهارتهای اجتماعی
۵۵	سنجش مهارتهای اجتماعی
۵۶	الگوی نارسایی مهارتهای اجتماعی

۵۸	سنجش رفتار دانش آموزان با مشاهده مستقیم
۷۵	پرورش و تقویت ویژگیهای مثبت اخلاقی
۷۶	پرورش روحیه حق محوری
۷۸	خودمدیریتی رفتاری
۸۱	احترام به خود
۸۵	الگوی معرفت پذیری اجتماعی از خودمدیریتی
۸۷	اثرات یادگیری مشارکتی بر رشد مهارتهای اجتماعی
۸۹	توانایی در مدیریت
۹۲	اثرات مدیریت مشارکتی
۹۶	آثار و مزایای مشارکت و مدیریت مشارکتی
۹۸	جمع بندی
۹۹	مدل نظری کلاس داری
۱۰۳	پیشنهادهای کاربردی

فصل اول

کلیات

مقدمه

کلاس درس به عنوان یک گروه یا نظام اجتماعی دارای همه ویژگیهای سیستمهای اجتماعی است که مورد توجه صاحب نظران علوم رفتاری قرار دارد. مدیریت کلاس بر عهده معلم است که قبل از آموزش یا هر گونه اقدام تربیتی و رفتاری باید کلاس درس را جهت تحقق اهداف مدیریت نماید. مدیریت کلاس درس چون سایر مدیریتها مستلزم کارکردهایی چون طراحی و سازماندهی، هماهنگی و رهبری، کنترل و نظارت و ارزشیابی است که بدلیل در هم تنیدگی، این کارکردها از یکدیگر تفکیک پذیر نیستند. امروزه از مهمترین چالشهای یک معلم در کلاس، ارتباط مؤثر و صحیح با فراگیران است از طرف دیگر ارتباط معنادار، کلید اجرای موفقیت آمیز بسیاری از شیوههای مدیریت در کلاس می باشد. ارتباط عامل اصلی یادگیری است که شاخص های متعددی را در بر می گیرد.

سازمانهای رسمی به عنوان نوعی سیستم اجتماعی مستلزم مدیریت و رهبری اثربخش برای تحقق اهداف رسمی می باشند؛ صاحب نظران علم مدیریت و سازمان برای مدیریت و رهبری این سازمانها، کارکردهایی را عنوان کرده اند. اکثریت بر کارکردهای اساسی مدیریت کلاس طراحی و سازماندهی کلاس درس، رهبری کلاس درس، نظارت و کنترل کلاس درس و ارزشیابی اتفاق نظر دارند (پرداختچی، ۱۳۸۰).

اجتماعی بودن یک نیاز سرشتی انسان است ، انسان بر پایه آفرینش خویش نیاز به تعلق و پیوند با دیگران دارد ، خوی اجتماعی بودن در وی نهفته است . مشارکت پیوند دو سویه سازنده و سودمند بین دو تن یا بیشتر از دو تن می باشد . پیوندی گشوده و باز میان دو انسان که این دو در پرتو آن پرورش می یابند و از یکدیگر بهره می گیرند . دو سویه بودن پیوند موجب می گردد تا اطلاعات ، دانش ، شناخت و اندیشه و نظر هریک از دو سوی پیوند به دیگری منتقل گردند و در اثر آن هر دو طرف بهره ی بدست آورند و بر نیروی ذهنی و عقل خود بیفزایند (طوسی ، ۱۳۷۷) . با وجود فراینده مهارت های اجتماعی در رشد و تحول فراگیری این مهارت ها در همه ی کودکان به شکل یکسان صورت نمی گیرید . کودکان زیادی اغلب فاقد مهارت های اجتماعی ضروری برای تعاملات مثبت و هدفمند است . این مسأله ممکن است باعث شود این دانش آموزان توسط همسالان عادی کمتر مورد پذیرش قرار بگیرند . این دانش آموزان نیاز دارند تا مهارت های اجتماعی را به طور سازمان یافته آموزش ببینند . این مهارت ها باید در موقعیتهای طبیعی به منظور تسهیل تعمیم دهی به موقعیتهای مختلف آموزش داده شوند (گرشام^۱، ۲۰۰۰) . و در این میان توجه به مدیریت کلاسی و توسعه مهارت های اجتماعی دانش آموزان در آن از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است . خصوصاً در دوران ابتدایی که دانش آموزان نیازی اساسی به یادگیری مهارت های

^۱ - Gersham

اجتماعی دارند و برای یادگیری آن باید از هر ابزاری همچون مدیریت کلاسی و روشهای تدریس و ارزشیابی و ... بهره برد .

بیان ارزیابی مدیریت کلاسی

پیشرفت هر جامعه‌ای به چگونگی کیفیت آموزش و پرورش آن جامعه بستگی دارد. آموزش و پرورش اگر راه دموکراسی و روش علمی پیشگیردمینه یایجاد جامعه ای پیشرفته را مهیا می‌سازد. به منظور رسیدن به این دموکراسی ، رعایت قانون و نظم و ایجاد نگرش مثبت در این زمینه و اعمال آن توسط افراد یک جامعه ، به خصوص متولیان امر خطیر تعلیم و تربیت ، ضرورت می‌یابد .

آموزش و پرورش علاوه بر این که در دسته بندی مشاغل در رده‌ی بالایی قرار دارد. از نظر پیچیدگی نیز جزء پیچیده‌ترین حرفه‌های تخصصی دسته بندی می‌گردد(علاقه بند، ۱۳۸۱). اشراف معلم بر موضوعات درسی، مسائل یادگیری، الگوها، مهارتهای اجتماعی، روشها، راهبردها و فنون تدریس، از عوامل عمده‌ی اثر بخشی رفتار و مدیریت کلاسی می‌باشد. در رفتار کلاسی و ارتباط معلم با دانش‌آموزان با توجه به این که مدرسه و کلاس سازمانهای اجتماعی آموزش تربیتی می باشد.

کلاس درس یک سازمان اجتماعی آموزش است، سازمانهای اجتماعی ، آموزشی - تربیتی، بدون پیروی محض از ارتباطات رسمی در جهت پویایی پیش می‌روند . وجود نظم و

انضباط در کلاس و یا به عبارتی مدیریت کلاسی، جهت اثر بخشی و کارآیی و در نهایت بهره‌وری کار یک معلم بسیار مؤثر می‌باشد. بنابراین لازم است در این خصوص فنون و ویژگیهای مورد نیاز مدیریت کلاس شناسایی و تبیین گردد، تا مورد استفاده‌ی همه‌ی کسانی که با آموزش و پرورش سر و کار دارند، قرار گیرد.

ایجاد فرصت یادگیری یکی از ویژگیهای اساسی پژوهش پیرامون اثربخشی معلم و همبستگی آن با دستاورد و موفقیت و پیشرفت یادگیرنده است و مدیریت کلاسی است (بروفی و گود^۱، ۱۹۸۶ به نقل از هاشمی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۲۰۳). توجه به مهارتهای اجتماعی دانش آموزان در مدیریت کلاسی از اهمیت بسزایی برخوردار است و بنا به اعتقاد (هاشمی ۱۳۹۱، ص ۱۴۸)، ایجاد رویه و قوانین در اثربخشی مدیریت کلاسی بسیار مهم و اثربخش است و توجه به مهارتهای اجتماعی به پیامدهای مطلوب در فرایند کلاسی منجر می‌گردد. آموزش مهارتهای اجتماعی نباید تنها متشکل از توصیف مهارت و چرایی مهم بودن آن باشد، بلکه باید به شرح و توضیح چگونگی انجام مهارت و اینکه چه موقع و چرا اجرا می‌شود پرداخت.

مهارتهای اجتماعی بر رفتارهای فراگرفته مطلوبی که فرد را قادر می‌سازد با دیگران رابطه‌ی مطلوبی داشته و از واکنشهای نامعقول اجتماعی خودداری کند. مهارتهای اجتماعی

^۱- Brophy & Good

طیف گسترده ای رفتارها از قبیل توانایی شروع ارتباط موثر و مناسب با دیگران ارائه پاسخ های مفید و شایسته، تمایل به رفتارهای سخاوتمندانه ، همدلانه و یاریگرانه ، پرهیز از تمسخر و قلدری و زورگویی به دیگران را شامل می شود (ماتسون و همکاران^۱، ۲۰۰۸). توجه به مهارت های مختلف در مدیریت کلاسی برای رشد دانش آموزان از جمله مسائل اساسی در آموزش و پرورش ابتدایی می باشد که در بیشتر کلاسهای و مدارس ابتدایی با توجه به نقش داشتن روشهای متفاوت در مدیریت و نوع تفکر مدیریتی معلمان از اهمیت خاص و فوق العاده ای برخوردار است . و بررسی این موضوع باعث می گردد که جنبه های مختلف آن مورد بررسی قرار گیرد. علیرغم تلاش بسیاری از پژوهشگران بیشتر دانش آموزان ما در بعد مهارت های اجتماعی دچار مشکلاتی می باشند که بی توجهی به این مهارتها می تواند زمینه های مثبت تحصیلی را تحت الشعاع قرار دهد و آن را به سمت و سویی کشانده که منجر به یادگیری مفید نگردد. بنابراین این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سؤال اساسی است که تا چه میزان در مدیریت کلاسی به مهارت های اجتماعی دانش آموزان توجه می شود ؟

¹ - Matson et al.

اهمیت و ضرورت مدیریت کلاسی در آموزش و پرورش

آموزش و پرورش یکی از نهادهای اصلی جامعه است که تعلیم و تربیت و ساختن انسان مطلوب و مؤثر را در جامعه به عهده دارد. برای پرورش افراد مطلوب، نیاز به یک نظام آموزشی کارآمد است که اجزاء و عناصر آن اعم از مواد درسی، دانش آموز، معلم، وسایل آموزشی، فضا و غیره با یکدیگر ارتباط متقابل دارند تا اهداف مورد انتظار تحقق یابد. از طرف دیگر، تدریس و آموزش از نظر ماهیت یک نظام ارتباطی متقابل است و مدرسه به سان گروه پویایی، درصد آماده کردن افراد برای ورود به جامعه در سطح بسیار گسترده تری است. کلاس درس نیز به عنوان یک گروه کوچک اجتماعی و کوچکترین خرده سیستم اجتماعی در نظام آموزشی دارای خصوصیات و ویژگیهای منحصر به فردی است که آن را از سایر سازمانها و نهادهای اجتماعی متمایز می کند. این خرده سیستم بدنبال تحقق اهداف آموزشی - تربیتی است، از این رو نیاز به مدیریت دارد. با این تفاوت که در کلاس درس بیش از سایر سازمانهای اجتماعی و رسمی کارکردهای مدیریت در هم تنیده است و براحتمی از هم قابل تفکیک نیست (فونتانا^۱، مترجم محمدی، ۱۳۸۲).

از طرف دیگر، از اهداف مصوب نظام آموزش و پرورش، تربیت اجتماعی دانش آموز است بطوریکه انتظار می رود فراگیر بعد از فراغت از تحصیل به عنوان شهروند مؤثر و فعال در جامعه کلاس، مدرسه، و در سطح ملی و جهانی با دیگران ارتباط مؤثر داشته

^۱ - Fontana

باشد. ارتباط امری اکتسابی است که مهم‌ترین مکان برای کسب آن کلاس درس است. ارتباط نیز عامل اصلی یادگیری است. "مدیریت کلاس" و "ارتباط" دارای کنش متقابل گسترده و پیچیده‌ای می‌باشند که خلل و ضعف در هر کدام تحقق اهداف تعلیم و تربیت را با چالشهایی عمیق روبرو خواهد ساخت.

کمبود مهارت‌های اجتماعی یک مشکل بزرگ برای بعضی از دانش آموزان است. شواهدی وجود دارد که برنامه‌های مداخله‌ای مدرسه می‌تواند به بهبود مهارت‌های اجتماعی کمک کند (آندرسون، بوچر و همکاران^۱، ۲۰۰۳؛ لین و همکاران^۲، ۲۰۰۰؛ تیلور و همکاران^۳، ۲۰۰۲). به نقل از هاشمی و همکاران (۱۳۹۱، ص ۲۰۳). مدیریت یعنی هنر انجام دادن کارها به وسیله دیگران که در آن رفتار آمرانه‌ی معلم و همچنین خودمحوری وی مورد انتقاد قرار می‌گیرد. با توجه به این تعریف، معلم بایستی یک راهنمای خوب باشد، ولی کارها توسط خود دانش آموزان انجام شود و آن‌ها در امر یادگیری فعال باشند. بدیهی است که هر چه مشارکت دانش آموزان در فعالیت‌های کلاسی و فرایند یادگیری بیشتر باشد؛ رشد مهارت‌های اجتماعی در آنان توسعه یافته و متکی به خود می‌گردند و اعتماد بنفس در آنان افزایش می‌یابد (پرداختچی، ۱۳۷۲).

^۱-Anderson - Butcher et al.

^۲- Lin et al .

^۳- Taylor , et al.

فراهم کردن زمینه‌ها و عوامل لازم برای اجتماعی کردن و جامعه پذیر کردن دانش آموزان یکی از اهداف مهم هر نظام آموزش است (صافی، ۱۳۹۱، ص ۱۰). مدیریت کلاس درس را مترادف با "کنترل و انضباط" و یا "طراحی و سازماندهی کلاس درس می‌باشد". در این دیدگاه تدریس و آموزش برجسته تر از مدیریت کلاس می‌باشد و کلاس درس بعنوان یک نظام اجتماعی است که شامل همه فعالیت‌های معلم در کلاس درس می‌شود. این دیدگاه مدیریت کلاس درس را شامل سه مرحله، مقدمات (طراحی و سازماندهی) اجرا (رهبری، هماهنگی، کنترل، آموزش) و ارزشیابی می‌داند. این دیدگاه زمینه پویایی، توصیف، تحلیل و تبیین کلاس درس و فعالیت‌های معلم را فراهم می‌کند (ریس و مور، مترجم هاشمیان، ۱۳۸۱).

اهمیت توجه به مهارت‌های مختلف اجتماعی برای رشد آن در دانش آموزان ابتدایی در مدیریت کلاس و نوع آموزش و برخورد با دانش آموزان و همچنین دخالت دادن آنها در فعالیت‌های کلاس و مدرسه قابل انکار نیست. جامعه این پژوهش نیز با توجه به گستردگی آن و نیز نوع بافت فرهنگی تشکیل دهنده‌ی آن باعث رشد اهمیت آن گردیده است به طوری که بیشترین توجه والدین و معلمان در ابعاد رشد دانش آموزان به مهارت‌های اجتماعی گردیده که در پی آن دانش آموزان بتوانند توانایی‌های تحصیلی خود را به کار گرفته و آن را در فرصت‌های طبیعی ایجاد شده بکار بگیرند. توجه به این مهارت‌ها در مدیریت کلاسی و توسعه‌ی آن زمینه انجام این تحقیق را فراهم ساخته تا آن را ابعاد

متعدد و خاص مدیرتی و توجه به مؤلفه های اساسی آن مورد بررسی قرار گیرد و تمرکز فعالتهای کلاسی را در زمینه های مختلف مهارتهای اجتماعی دانش آموزان و نقش آن در بهبود روند فعالیتهای دانش آموزان مورد بررسی قرار دهد .

بر همین اساس و با توجه به اهمیت ایجاد و تثبیت مهارتهای اجتماعی دانش آموزان و همچنین اهمیت و نقش اساسی آن در رشد تربیت و تحصیلی فراگیران و اهمیت ویژه و نیاز و توجه خاص به مدیریت کلاسی در بعد توسعهی اجتماعی در مدارس ابتدایی آموزش پرورش ، این تحقیق با در نظر گرفتن مؤلفه های مهارتهای اجتماعی از دیدگاه کلدارلا و مرل (۱۹۹۷)، (مهارت کلامی، مهارت برقراری ارتباط، مهارت احساسی، مهارت خود مدیریتی، مهارت تحصیلی، مهارت ابراز وجود ، مهارت مسئولیت پذیری ، مهارت اطاعت ورزی ، مهارت جرأت ورزی) به ارزیابی مدیریت کلاسی از منظر توجه به مهارتهای اجتماعی در مدارس می پردازد و در این راستا تلاش می نماید ؛ جهت بهبود مدیریت کلاسی و رشد مهارتهای اجتماعی دانش آموزان راهکارها و پیشنهادهای عملی و کاربردی مناسب ارائه دهد .

اهداف ویژه مدیریت کلاسی

۱- ارزیابی دیدگاه معلمان ابتدایی در مورد توجه به مهارتهای کلامی در فرایند مدیریت کلاسی .